



How are we Mechanech our children in Emunah & Bitachon (1)

Show# 87 | October 8th 2016

Dovid Lichtenstein

ספר אבודרהם סדר תפלת ראש השנה

ובכן פי' ואז. ותקנו לומר ובכן ע"ש (אסתר ד, טז) ובכן אבא אל המלך לפי שהוא עתה יום הדין ואנו באים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

טור אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפב

ובכן תן פחדך ו' יש בו מ"ד תיבות וכן יש במלוך עד בכל משלה כנגד מ"ד תיבות שיש מן (זכריה ח) כה אמר ה' צבאות עד אשר יבא עמי לחלות פני ותקנו לומר ובכן לשון המקרא ובכן אבא אל המלך וגו' לפי שהוא עתה יום הדין ואנו באין לפני ממ"ה הקדוש ברוך הוא

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב

תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: מפני מה הזהירה תורה בשלשים וששה מקומות, ואמרי לה בארבעים וששה מקומות בגר - מפני שסורו רע.

אמרי הרי"ם פורים עמ' רכב

ודתיהם שונות מכל עם (אסתר ג ח). הרבי
ר' בונם מפשיסחא זצ"ל פירש,
שזאת היא עצם דתם להיות שונים מכל
עם. טו)

מכון תורת אברהם

אמרי הרי"ם עמוד מס 224 שבת קדש, מועדים א': אלטר, יצחק מאיר בן ישראל (1) הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

Rabbi Yitzchok Berkowitz

ספר חובות הלבבות שער א - שער היחוד פרק ג

אך לדעת, אם אנו חייבין לחקר על היחוד בדרך העיון אם לא, אומר, כי כל מי שיוכל לחקר על הענין הזה והדומה לו מן הענינים המושכלים בדרך הסברה השכלית, חייב לחקר עליו כפי השגתו וכח הכרתו. וכבר הקדמתי בתחלת הספר הזה מן הדברים המראים חיוב הענין מה שיש בו די. והמתעלם מחקר, הרי זה מגונה ונחשב מן המקצרים בחכמה ובמעשה, והוא דומה לחולה, שהוא בקי בחליו ובדרך רפואתו, סמך על רופא שמרפא אותו בכמה מיני רפואות, והוא מתעצל לעיין בחכמתו וסברתו ברפואות הרופא, לדעת, אם הוא מתעסק בעניניו על דרך נכונה אם לא, והיה יכול לעמד על זה מבלי דבר שימנעהו. וכבר חייבתנו התורה בזה, כמו שכתוב וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'. והראיה שהשבה אל הלב הוא עיון השכל הוא מה שאמר הכתוב ולא ישיב אל לבו ולא דעת ולא תבונה וגו' ואמר דוד המלך ע"ה ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וגו' ואמר דעו כי ה' הוא האלהים וגו' ואמר הנביא הלא ידעת אם לא שמעת וגו'. ואמר אשגבהו כי ידע שמי, ואמר כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, ואמרו רבותינו ז"ל הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורס, ואמרה תורה ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו'. וא"א שיוודו לנו האומות במעלות החכמה והבינה, עד שיעידו לנו הראיות והמופתים ועדי השכל על אמתת תורתנו ואומן אמונתנו. וכבר הבטיחנו יוצרנו לגלות מסך הסכלות מעל שכלם ושיראה כבודו הבהיר לאות לנו על אמתת תורתנו, כאשר אמר והלכו גוים לאורך וגו' ואומר והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו'. וכבר התבאר מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה, שאנו חייבין לעיין במה שנוכל להשיג ברורו בדעתנו.

הקדמת ספר החינוך

ועתה אם יטעון עלינו מסית אשר לבבו פונה מעם ה' אלהינו, ויאמר, מה לך איש יהודי וקבלתך, ומה לך לשאול אביך וזקניך, חקור ודרוש בדעתך הטוב והעמק סברותיך, פקח עיניך וראה מה בעולמך, תנועת הגלגל וארבע יסודות שבאדמה, בהם תראה ותבין תעלומות חכמה, ובשכלך חקור ותלמוד האחד איך יחד. נשיב אליו כי מצד חקירתנו לא נוכל להשיג לעולם בדבר אלהים כלום, כי גם בעניני העולם השפל לא יכלו כל חכמי הטבע לבוא עד תכליתם, כי מי יגלה בחכמת המחקר סגולת העשבים והפירות וסגולת אבנים טובות ויקרות וסיבת תנועת הברזל באבן תחתיות, כי שם עמדו מתמיהים כל חכמי הטבע וכל אנשי תבונות. אף כי נאמר להבין מהם חכמות נכבדות ודעת אלהים נמצא, חלילה לנו חלילה לבוא אחרי המלך בגבהינו, ולהרים יד ולחשוב מחשבות במה שלמעלה ממחשבותינו ואין צורך אלינו. כי הנה אבותינו זכרונם לברכה המה סדרו שלחן לפנינו, הם העמיקו שאלה ובאו אל תכלית הידיעה האמיתית, והשיגו לדעת כי ידבר אלהים את האדם וחי [דברים ה', כ"א]. ומה לנו אחרי זאת לחקור ולחטט אחר דבריהם האמת אתם, רק לשתות בצמא את דבריהם ככתבם וכלשונם. והמשל בזה, מי שהעידו לו אלף אלפי אנשים שלא לשתות מימי נחל אחד, לפי שראו אותם המים ממיתים שותיו, וניסו דבר זה אלף פעמים בזמנים שונים ובאישים מוחלקים בארצות, ואמר אליו חכם אחד רופא מובהק, אל תאמן לכולם כי אני מודיעך מצד חכמה שאין אותם המים ראויים להמית, לפי שהם זכים וקלים והעפר

שעוברים עליו טוב, שתה מהם כנפשך שבעך, הטוב לזה להניח עדות הכל המפורסם, ולעשות כדבר החכם, באמת לא טוב הדבר, ואיש משכיל לא ישמע אליו, וכדבריו לא יעשה. הוא הדבר אשר הקדמנו, כי אמתת עניני העולם נודעת מפי ריבוי בני אדם המעידים על אותה אמת יותר מן המכריחים דבריהם מצד שכלם וחקירתם, כי בהיות האדם חסר השלמות אין שכלו משיג אל תכלית הדברים. ועל כן הדרך הנבחר לאדם לעשות ככל דברי התורה המקובלת מן העדים הנאמנים אשר נתן אדון החכמה לבני - אדם, ובה נכלל כל דעת יקר וכל חכמה מפוארה.

ספר החינוך פרשת יתרו מצוה כה

וענין ההאמנה הוא, שיקבע בנפשו שהאמת כן. ושאי אפשר חילוף זה בשום פנים. ואם יושאל עליו ישיב לכל שואל שזה יאמין לבו, ולא יודה בחילוף זה אפילו יאמרו להרגו, שכל זה מחזיק וקובע האמנת הלב כשמוציא הדבר מן הכח אל הפועל, רצוני לומר כשמקיים בדברי פיו מה שלבו גומר. **ואם יזכה לעלות במעלות החכמה, ולבבו יבין ובעיניו יראה במופת נחתך שהאמונה הזאת שהאמין אמת וברור אי אפשר להיות דבר בלתי זה, אז יקיים מצות עשה זו מצוה מן המובחר.**

ספר מורה הנבוכים חלק א פרק לד

הסבות המונעות לפתוח באלהיות ולהעיר על מה שראוי להעיר עליו ולהראות להמון, חמש סבות וכו'. והסבה השלישית, אורך ההצעות, כי לאדם בטבעו תאוה לבקשת התכליות, והרבה פעמים יכבד עליו ויניח ההצעות, ודע שאילו היה האדם מגיע אל אחת מן התכליות מבלתי הצעות הקודמות לה, לא היו הצעות, אבל היו טרדות ומותרים גמורים, וכל איש אפילו הפתי שבאנשים כשתעיריהו כמו שמעירים הישן, ותאמר לו, הלא תכסוף עתה לידיעת אלו השמים כמה מספרם ואיך תכונתם ומה יש בהם, ומה הם המלאכים, ואיך נברא העולם כלו, ומה תכליתו לפי סדורו קצתו עם קצתו, ומה היא הנפש, ואיך התחדשה בגוף, ואם נפש האדם תפרד, ואם תפרד איך תפרד, ובמה זה ואל מה זה, ומה שידומה לאלו החקירות, הוא יאמר לך כן בלא ספק, ויכסוף לידיעת אלה הדברים כפי אמתתם כוסף טבעי, אלא שהוא ירצה להניח הכוסף הזה ולהגיע לידיעת כל זה בדבור אחד או שני דברים שתאמרם לו לבד, אלא שאתה אילו הטרחתו שיבטל עסקיו שבוע מן הזמן עד שיבין כל זה לא יעשה, אבל יספיק לו בדמיונים מכזיבים תנוח דעתו עליהם, וימאס שיאמר לו שיש שם דבר צריך אל הקדמות רבות ואורך זמן בדרישה, ואתה יודע כי אלו העניינים נקשרים בקצתם, והוא שאין במציאה זולתי השם יתברך ומעשיו כלם, והם כל מה שכללה אותו המציאה בלעדיו, ואין דרך להשיגו אלא ממעשיו, והם המורים על מציאותו. ועל מה שצריך שיאמין בו, רוצה לומר מה שיחויב לו או ישולל ממנו יתברך, יתחייב אם כן בהכרח לבחון הנמצאות כלם כפי מה שהם עליו עד שנקח מכל מין ומין הקדמות אמתיות צודקות, יועילונו בבקשתנו האלהיות, וכמה הקדמות ילקחו מטבע המנין ומסגולות צורות התשבורת, יורה לנו על ענינים נרחיקם ממנו ית', ותורנו הרחקתם על הרבה ענינים. אמנם עניני התכונה הגלגלית והחכמה הטבעית, איני

רואה שתספק בהיותם דברים הכרחיים בהשיג ערך העולם להנהגת השם איך היא על האמת, לא כפי הדמיונות, ויש ענינים רבים עיוניים, ואף על פי שלא ילקחו מהם הקדמות לזאת החכמה, אלא שהם ירגילו השכל ויקנהו קניין עשות המופת וידיעת האמת בענינים העצמיים לו, ויסירו השבושים הנמצאים ברוב דעות המעיינים מהסתפקות הענינים המקריים בעצמיים, ומה שיתחדש בעבור זה מהפסד הדעות, מחובר אל ציור הענינים ההם כפי מה שהם עליו גם כן, ואם לא יהיו שרש לחכמה האלהית, ואינם נמלטים מתועלות אחרות בענינים מקרבים לחכמה ההיא, אי אפשר אם כן בהכרח, למי שירצה השלמות האנושי, מבלתי התלמד תחלה במלאכת ההגיון ואחר כך בלימודיות על הסדר, ואחר כך בטבעיות, ואחר כך באלהיות. וכבר מצאנו רבים ילאה שכלם בקצת אלו החכמות, וגם אם לא יקצר שכלם אפשר שיפסיק בהם המות והם בקצת ההצעות. ואלו לא נתן לנו דעת על צד הקבלה בשום פנים, ולא הישירונו אל דבר במשל, אלא שנחוייב בציור השלם בגדרים העצמיים, ובהאמין במה שירצה להאמין בו במופת, וזה אי אפשר אלא אחר ההצעות הארוכות, היה מביא זה למות רוב האנשים והם לא ידעו היש אלוה בעולם או אין אלוה, כל שכן שיחוייב לו דבר או ירוחק ממנו חסרון, ולא היה נצול מזה המות אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה, אמנם האחרים והם השרידים אשר ה' קורא, לא יתכן להם השלמות אשר הוא התכלית אלא אחר ההצעות. וכבר באר שלמה כי הצורך להצעות הכרחי, ושאי אפשר להגיע אל החכמה האמתית אלא אחר ההרגל, אמר אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל וחיילים יגבר ויתרון הכשר חכמה. ואמר שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך. ויש הנה הכרח אחר ללמוד ולדעת ההצעות, וזה כי האדם יתחדשו לו ספקות רבות בעת הדרישה מהרה, ויבין ג"כ הקושיות במהרה, ר"ל סתירת מאמר מן המאמרים, כי זה כדמות סתירת הבנין, אמנם קיום המאמרים והתיר הספקות, לא יתכן אלא בהקדמות רבות ילקחו מן ההצעות ההם, ויהיה המעיין מבלתי הצעה, כמי שילך על רגליו להגיע למקום, ונפל בדרכו בבור עמוק, שאין תחבולה לו לצאת ממנו עד שימות, ואלו חסר ההליכה ועמד במקומו היה יותר ראוי לו. וכבר היטיב שלמה במשלי מאמריו בתאר עניני העצלים ועצלותם, והכל משל לעצלה מבקשת החכמה. ואמר בכוסף הכוסף לדעת התכליות, ולא ישתדל להבין ההצעות המגיעות לתכליות ההם, אבל יתאוה לבד, אמר תאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות, כל היום התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשך, יאמר כי הסבה בהיות תשוקתו ממיתה אותו שהוא לא ישתדל במה שיניח התשוקה ההיא, אבל ירבה תאוותו לא זולת זה, ויקוה למה שאין כלי אצלו להגיע אליו. ואלו הניח התשוקה ההיא היה יותר טוב לו, והתבונן סוף המשל איך באר על תחלתו, באמרו, וצדיק יתן ולא יחשך, ואין צדיק כנגד עצל אלא כפי מה שבארנוהו, שהוא אומר שהצדיק בבני אדם הוא אשר יתן לכל דבר הקו, כלומר זמנו כולו לדרישה, ולא ימנע מזמנו דבר לזולת זה. כאלו אמר, וצדיק יתן ימיו לחכמה ולא יחשך מהן, דומה לאמרו אל תתן לנשים חילך. ורוב החכמים, ר"ל המפורסמים בחכמה, נגועים בזה החולי, ר"ל בקשת התכליות, ולדבר בהם מבלתי עיון בהצעותיהם, ומהם מי שיגיע בו הסכלות, או בקשת השררה, שיגנה ההצעות ההם אשר הוא מקצר להשיגם או מתרשל לבקשם, וישתדל להראות שהם מזיקות או בלתי מועילות, והאמת עם ההשתכלות מבואר.

מצוה ב היא הצווי שצונו בהאמנת היחוד, והוא שנאמין שפועל המציאות וסבתו הראשונה אחד, והוא אמרו יתעלה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, וברוב המדרשות תמצאם אומרים על מנת ליחד את שמי, על מנת ליחדני, ורבים כאלה, רוצים בזה המאמר אנחנו אמנם הוציאנו מעבדות ועשה עמנו מה שעשה מן החסדים והטובות על תנאי האמנת היחוד כי אנחנו מחוייבים בזה, והרבה מה שיאמרו מצות יחוד, ויקראו גם כן זאת המצוה מלכות שמים כי הם אומרים כדי לקבל עליו מלכות שמים, ר"ל ההודאה ביחוד והאמנתו. (צפרסת ואתמן, מדע הלכות יסודי המורה פרק א')

מצוה ג היא שצונו באהבתו יתעלה. וזה שנחשוב ונתבונן במצותיו ומאמריו ופעולותיו עד שנשיגהו ונהנה בהשגתו בתכלית ההנאה, וזאת היא האהבה המחוייבת, ולשון ספרי לפי שנאמר ואהבת את ה' אלהיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שמתוך כך אתה מכיר את

מי שאמר והיה העולם. הנה בארנו לך שבהתבוננות תעלה בדרך ההשגה ותגיע ההנאה ותבא האהבה בהכרח. וכבר בארנו שזאת המצוה גם כן כוללת שנהיה קוראים לבני האדם כולם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו, וזה שאתה כשתאהב איש אחד תספר בשבחיו ותרכה בהם ותקרא בני האדם לאהוב אותו וזה עד"מ כן כשתאהב אותו יתעלה באמת כאשר הגיע לך—מהשגת אמתו אתה קורא בלי ספק הסכלים והפתיים לדעת ידיעת האמת אשר ידעתו. ולשון ספרי ואהבת את ה' אהבה על הבריות כאברהם אביך שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן ור"ל כמו שאברהם מפני שהיה אוהב כמו שהעיד הכתוב אברהם אוהבי וזה בעוצם השגתו קרא בני האדם להאמין בשם מרוב אהבתו כן אתה אוהב אותו עד שתקרא אליו בני האדם. (צפרסת ואתמן, מדע הלכות יסודי המורה פרק ב')

מצוה ד היא שצונו להאמין יראתו יתעלה ולהפחד ממנו, ולא נהיה ככופרים ההולכים בשרירות לבם ובקרי אבל נירא ביראת ענשו בכל עת וזהו אמרו את ה' אלהיך תירא

לב שמו

ז"ל כי נראה לי שזה הוא ז"ל אומר דהיינו עבודה זרה, אמרייהו שזכר אנכי ולא יהיה לך קאי ויוני לומר של"ו השני כמוצא הנצחית חלמתי היינו ע"ו והוא מה שכנעתי דוק: וז"ל לנו יש לדעת שאם אנכי הוא מזהו יהיה ראיה לכל בדרך צווי דע או שמע שאנכי ה' ויבוא מלשון שיהיה זו הוראה למנוח כאשר כל מנוח עשה זכור את יום השבת ככל את אביך כי ויזמנת אחרות רבות בחמה, אבל לשון זה דלמי כי אינו לשון אלא לשון הודעה וספור וזאת יהיה ענינה לקצת החולקים שאמרו שזה הפסוק הקדמה אל עשרת הדברות ולומר אנכי ה' שהינני עמך והוא אלהיך וכו' ולכן ראוי לך שמשמע לדברי ומקבל מנוחי שהן לא יהיה לך כי והנמשכות. ואני אומר שאם זו הודעה היא אינה לריכה לגופה במקום היה כי כבר נאמרה לך על ידי משה במקום הראוי לה שהוא כאשר צוה לומר שרואה הוא יתברך למת להם מורה ונאות דרכיני ומהם עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' כי כה תאמר כי אדם רחמים אשר עשיתי למצרים כי וכל הענין עד ויצא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניכם את כל הדברים כי ואם כן עשה למה ימור השי"מ עד ויודיעם מה שכבר הודיעם בתמלה. אלא ודאי כהן אינו

הודעה אלא מזהו מכלל עשרת הדברים וכן הוא אומר וידע לכם את דבריו עשרת הדברים, שזה הורה שלא היה כלן שום הודעה והגלה וזאת עשרת הדברים וכן הם נלמד אשר נכפנו על לוחות האבן וכמה שאמר בסוף בפי' ואתמן את הדברים האלה דבר ה' וימנעם על שני לוחות אבנים, והשכל גזר שלא יכחשו על הלוחות שום דבר אחר מן המהמות ואם כן אנכי ה' שהוא הראשון ומהכבוד שבו מזהו היה ג"כ. ומה שלא נלמד בלשון צווי אינה ענינה כי יש לנו כיוצא בו המדע הזה לכל רשע מדעים שגם בו אין הלשון מורה על הלווי ומנאן הרמב"ם נמי"ע קנ"ז לקדם הדברים כי וכן מנאוכו כל מנין המנוח והרמב"ן עמנו עממם, במחלמה שנינו המדע הזה לכל רצי ישמעאל אומר משה הראה את המדע לישאלל ואמר להם כזה ראה וקדם כו', אי"כ צווי הוא ובלשון הודעה משום שמאליו הדבר נשמע שאינו עושה להם הודעה זו אלא כדי שיקבעו עליהם לראש מדעים ויקדשו כן הדבר הזה דלמי ה' שמשמעו ספור והודעה ונקמוס הוא היה עממה המנוח כי על מה שזה מודיע להם זה אס לא שרואה לומר לזאת שיהיה כי גם עשה מקובל עליהם וזו היא מ"ע, ואל ימנעו בו להמירו בחרם וזו מנוח ל"ת דלא יהיה לך. וי"ל שזו ג"כ יהיה כונת הרמב"ן שאמרי שהקשה

קנאת סופרים

קמא דאנכי ה' אלהיך נמי קאי דהוא מצוה שנאמרה בתחלה ובכלל מ"ע היא נחשבת כדעת הרב ולאפוקי מזה שרצה הרשב"ן ז"ל בפירוש האזהרות להביא סיוע מהתם לבה"ג דלא מנאה למצוה דהנבון הוא למנוח בשם שהסכים עמו גם הרמב"ן ז"ל ושאר רבותא שכתבו במנין המצוות כותיה נקטינן וכדייק נמי רש"י ז"ל התם לפרש איזוהי מצוה שנאמרה בתחלה תוי אומר זו ע"ו דכתיב בתורה עשרת הדברות אנכי ולא יהיה לך דהיינו ע"ו ע"כ, ותברא היא לדעת בה"ג כמו שדקדקו שפיר מנה"י ד"ל ובעל לב שמוח: והמצוה הזאת אשר היא ג"כ עיקר ראשי בכל פנות הדת מצד עצמה מבוטאת בתכלית הביטוי מצד קבלה והנחה אמנונית האומה כמדובר ועוד בה איכות גמור אצל השרידים אשר זכו לעלות במעלות החכמה בעינין מחקרי מופתי למנוח זה המוכרח להבר אל האמונה ג"כ גבורת המופת, דוק ותשנה בזה דברים הנונים ראויין למי שאמרו בהקדמת ס' האמונות לנאון רב סעדיה ז"ל וגם בהקדמת ס' הוכת הלכות ובשער היחוד פ"ג, והרב ז"ל מלא את ידו בזה בכמה מקומות ובפרט בספרו הנכבד מורה הנבוכים ובחבור היר ראשית אמרו בס' יסודי התורה ז"ל יסוד היסודות ועמוד החכמות וכו', כי לפי דעתי ירצה באמרו יסוד היסודות לרמוז על מציאותו ית' הנודע אצלנו מפאת האמונה וקבלת אבותיה. ועמוד החכמות הוא האיכות המחקרי מפאת החכמים שהיו באמת פרי כל העינים המדעיים שבהן, ואהרי הביאור שהאלוה ית' הוא לכלו מתיובי המציאות הביא ראה על המנוח הראשון מן החכמים וה' אלהים אמת ואין עוד מלבדו ואמרו הוסיף עוד סעד ומסך מפאת המופת באמרו המצוי הוה הוא אלהי עולם וכו' שהנללל סובב תמיד וא"א שיתוב כלא מסבב וכו' עד וידעת דבר זה מ"ע וכו', דהיינו לומר שהאמונה והתקירה יתרו תמימות תהינה לאיכות וברור זאת היריעה הקודמת לכל דבר שבקדושה במעלה ובמון למצוה מן המוכרח אצל הנבונים. ובהו החיבור של מנין המצוות לא דקדק לכתוב אלא שצונו להאמין וכו' כי היריעה האמונית לבה מספקת לקיום זאת המ"ע שהיא בכללות לכל האומה אנשים חכמים ודוים הדימות ונשים כמו שנאמרה מצוה זו בכללות לכל ישראל:

המצוה השנית

היא אמונת האחדות:

עוד מנה הרב למ"ע האמנת האחדות באמרו יתברך שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולפי שאולי היה עולה במחשבה שכתוב אמר כן דרך הגדה וספור בעלמא ולא לצווי לפיכך נסתייע הרב ממה שנמצא במדרשות על מנת ליחד את שמי, על מנת ליחדני, וכן ממה שיקראוהו מצות יהוד ומלכות שמים משמע כן דהיינו החיוב בהאמנת היחוד:

המצוה השלישית

האמתו יתברך:

ביאר הרב שהמצוה הזאת היא מתקיימת בהתבונן במצותיו ומאמריו ופעולותיו עד שנשיגהו ונהנה בחכמת ההנאה וזוהי מצות האהבה שהנרצה בזה אצל הרב שאהבה היא נמשכת בחיוב מן ההשכלה לפי שבעינינו השכלים שאין מבווא בהם מצד הדמיון כי

אם יושבו מפאת השכל לבד אין הבדל בין השכל והדמיון כי אם בחילוף השם לבד אמנם כבעצמתם ייחדו וזהו ג"כ מכוון אצל הרב בחיבורו הגדול פ"ב מהל' יסודי התורה ז"ל והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שירבונן האדם במעשיו ובראויו הנפלאים וגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך וקץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר וכו'. וכוללת ג"כ מה שיקרא לבני אדם לעבודתו ית' ולהאמין בו כמו שהיה עושה אבתם אבינו ע"ה כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן וזהו נאמר עליו אברהם אוהבי. ועם זה יתכן לומר דצווי האהבה היינו שנשפיענו על ההתבוננות במצותיו ומעשיו ומההתבוננות הזו האהבה נמשכת על כל פנים, באופן שהתבוננות הוא בריווי ועליו יובן הצווי של ואהבת אבל האהבה עצמה היא ענין מסובב ונמשך על כל פנים מן ההתבוננות. ונ"ל שלזה רמזו ר"ל בספרי פ' ואתחנן באמרים והיו הדברים שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה וכמו שפירש הרא"ם ז"ל שם שבועשית המצוה ישא לבבו לחקור על המצוה הוא הבורא את העולם וישם את לבו מתוך כך להתבונן במעשיו ובראויו הנפלאים ויראה מהן חכמתו ית' ומיד יאהבו ויתאהו לדעת אותו ולהשיבו וכו' ע"כ. ויבון זה עם לשון הרב כאן שכתב שצונו זו היא מתקיימת בהתבונן במצותיו ומאמריו ופעולותיו. ומה שלא כתב בחיבור היר ההתבונן במצוה אלא מעשיו ובראויו הנפלאים לבד, משום שהם בעינין מעשה בראשית איירי ולא שייך שם באותו ענין להזכיר מצותיו מן ההתבוננות במצוה שייך לענין אחר דהיינו תלמוד התורה שביאר בו הרב כל הצורך לקמן בתל' ת"כ, כי ידוע למבנים שמירת הסדר לחרב ז"ל בחיבור היר לבאר הדברים כפי החלוקה הישירה שנהלקו מאמריו ולשונות כל אחד מהם במקומו תשלום לו לפי ענינו: ושתיה האהבה נמשכת על כל פנים מההתבוננות בפעולותיו ית' כמו שביארתי לעיל בדת הרב, ראיתי בדברי הרב רב סעדיה נאון שגם הוא יכוין לזה בס' האמונות מאמר ב' ז"ל וכאשר יגיע האדם אל ידיעת הענין הזה תדק בדרך ההגדה וראית האותות והמופתים תאמינו נפשו וכו' עד ותשנה באהבתו אהבה שלמה שאין בה ספק כמ"ש ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וכו':

המצוה הרביעית

שצונו להאמין יראתו יתעלה ולהפחד ממנו שנירא מענשו בכל עת וזהו אמרו את ה' אלהיך תירא:

ובחיבור היר פירש באופן אחר דהיינו שבחשבו גדולת הבורא העצומה לאין החכית ובמעשיו ובראויו הנפלאים והנדולים מיד הוא נתעב לאחוריו וירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה וכו'. ואיכא למידק מאי שנא הכא במצוה היראה שמנאה למצוה ביראת העניש משום את ה' אלהיך תירא ולעיל במצוה האהבה לא מנה בכללה מה שהוא מצפה לגמול. וי"ל דדוקא גבי אהבת ה' מה שהוא לתכלית השלום הגמול לאו מלוא דשייכא גבי אהבת ה' כלל כי אם אהבת עצמו מיקרי אבל גבי יראה מה שהוא עובד מוחות יראת העניש ג"כ יראת ה' מיקרי א"ע שאינה במדרגה השוכה כל כך כמו יראת הרוממות שביאה הרב ז"ל בחיבור היר בלשוננו המוכב אצל לפי שבות החיבור לא נהיה הרב ז"ל כי אם למנוינא לא דקדק ל"כ בבאור גדר המצוה כמו בחיבור היר שבאר שם מצות היראה שהיא נבחרת והשובה מאד מיראת העניש:

ספר חובות הלבבות שער א - שער היחוד פרק ה

אך ההקדמות, אשר יתברר מהן, כי יש לעולם הזה בורא בראו מאין הן שלש הקדמות: אחת מהנה, כי הדבר אינו עושה את עצמו. והשנית, כי ההתחלות יש תכלית למספרן, וכיון שיש תכלית למספרן, יש להן ראשון שאין ראשון לפניו. והשלישי, כי כל מחובר מחודש. וכאשר תתקיימנה אלה השלש הקדמות, תהיה התולדה מהן למי שידע להשתמש בהן ולחברן, כי יש לעולם בורא בראו מאין, כמו שיתבאר ממה שאנו עתידין לבארו בע"ה. והראיה על ברור אלו הג' הקדמות הוא מה שאספר: והוא שנאמר, כי כל נמצא, אחר שלא היה, איננו נמלט מאחד משני דברים: אם שהמציא הוא את עצמו או שהמציא אותו זולתו. וכל מה שנחשב עליו, שהוא עשה את עצמו, לא ימלט גם כן מאחד משני דברים, אם שעשה א"ע קודם היותו או אחר היותו, ושניהם אי אפשר, כי אם נאמר שעשה את עצמו אחר היותו, לא עשה כלום, שלא היה צריך לעשות עצמו, מפני הקדמת היותו למעשהו, א"כ לא עשה כלום. ואם נאמר, שעשה את עצמו קודם היותו, בעת ההיא היה אפס והאפס לא יהיה ממנו מעשה ולא הנחה, כי האפס לא יעשה דבר. ונמנע, שיהיה הדבר עושה את עצמו בשום פנים, והתבררה ההקדמה הראשונה אשר הקדמנו.

וברור ההקדמה השנית הוא על הדרך הזה, שכל מה שיש לו תכלה, יש לו תחלה, כי כבר נתברר, שכל מה שאין לו תחלה, אין לו תכלה, מפני שאי אפשר להגיע בדבר שאין לו תחלה אל גבול שיעמוד האדם אצלו. ומה שנמצא לו אחרית, נדע, כי היה לו ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין לו תחלה. וכאשר נעמוד על תכלית מההתחלות הנמצאות בעולם, נדע, כי היה להם ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין לה תחלה, כי אין התחלות מבלי תכלית לתחלתם, ועוד, מן הידוע, כי כל מה שיש לו חלק, יש לו כל, כי אין הכל כי אם כלל חלקיו, ולא יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית, כי גדר החלק אינו כי אם שיעור נפרד משעור, כי שיעור הקטן סופר את הגדול, כאשר זכר אקליד'ס בתחלת המאמר החמישי מספר השעור. ואם נעלה במחשבתנו דבר, שאין לו תכלית בפועל, ונפריש ממנו קצתו, יהיה הנשאר פחות ממה שהיה קודם מבלי ספק, ואם יהיה השאר מאין תכלית, יהיה דבר שאין לו תכלית גדול מדבר שאין לו תכלית, והוא מה שאי אפשר. ואם יהיה לשאר תכלית, אם נוסיף עליו החלק המופרש ממנו, והוא יש לו תכלית, יהיה הכל דבר שיש לו תכלית, וכבר היה בתחלת דברינו מאין תכלית. וא"כ יהיה בתכלית ומאין תכלית, וזה הפך שא"א להיות, ולא יתכן להפריש ממה שאין לו תכלית חלק. ובכן כל מה שיש לו חלק יש לו תכלית מבלי ספק. וכשנחלק ממה שיצא אל גדר ההויה בעולם מן האישים מימי נח עד ימי משה ע"ה במחשבתנו, יהיה חלק מכל אישי העולם, והוא מגיע עד תכלית, א"כ הכל הוא מגיע אל תכלית מספר. וכיון שכל העולם הזה מגיע עד תכלית, צריך שיהיו תחלותיו מגיעות עד תכלית מספר, והדין נותן, שיהיה לעולם הזה ראשון אין ראשון לפניו וצריך בעבור זה להגיע ההתחלות לתכלית בראשיתם, כאשר הקדמנו.

וברור ההקדמה השלישית, שנאמר, כי כל מחובר מורכב מבלי ספק מדברים יותר מאחד, והדברים ההם אשר חובר מהם הם קודמים לו הקדמה טבעית, וכן צריך שיהיה מחברו קודם לו הקדמה זמנית וטבעית. והקדמון הוא שאין לו עילה, ומה שאין לו עילה אין לו תחלה, ומה שאין לו תחלה, ומה שיש לו תחלה, איננו

קדמון. וכל מה שאינו קדמון, הוא מחודש, מפני שאין בין הקדמון והמחודש אמצעי שיהיה לא קדמון ולא מחודש. א"כ כל מחובר, איננו קדמון ועל כל פנים הוא מחודש. וכיון שנתבררה ההקדמה השלישית, אשר זכרנו, נתקיימו השלש הקדמות.

רמב"ן פרשת ואתחנן (ד, ט)

(ט) רק השמר לך וגו' פן תשכח את הדברים - אז כשלא תשכחם, ותעשום על אמתתם, תחשבו חכמים ונבונים, ואם תעוותו אותם מתוך שכחה, תחשבו שוטים, לשון רש"י. ואינו נכון כלל. אבל הכתוב הזה לפי דעתי מצות לא תעשה, הזהיר בה מאד, כי כאשר אמר שנזהר בכל המצות ונשמור החוקים והמשפטים לעשותם, חזר ואמר רק אני מזהירך מאד להשמר ולשמור עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצות, שלא תשכח מעמד הר סיני מכל הדברים אשר ראו שם עיניך הקולות והלפידים את כבודו ואת גדלו ודבריו אשר שמעת שם מתוך האש, ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא לבניך ולבני בניך עד עולם. ופירש הטעם כי השם עשה המעמד ההוא כדי שתלמדו ליראה אותו כל הימים ואת בניכם תלמדון לדורות עולם, אם כן עשו אתם ככה ואל תשכחו אותו:

והנה קודם שיזכיר הדברות שנאמרו שם, הזהיר במצות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירהו מלבנו לעולם, וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה. והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אף על פי שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצונו בהפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת יכנס ספק בלב האנשים, אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו הרואות אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק, ונשקר אותו, לא יועילהו אות ולא יצילהו מופת מן המיתה בידינו, כי אנחנו היודעים בשקרותו:

זהו שאמר שם (שמות יט ט) וגם בך יאמינו לעולם, כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בם מועיל. והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו, וכל מה שספרנו להם. והענין הזה יבוא עוד בפרשת כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום וגו' (להלן יג ב), וכבר הזכרתיו שם בפרשת בחדש השלישי (שמות יט ט):